

САНА ОРОХ

ХАБИАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
18 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 154 (7383) • 1992 сыл, Ахсынны 24 күнэ, Чэппэр • Сыаната 80 харчы

САХА НОРУОТУГАР САХА ОМУК КОНГРЕҢЫН ЫҢЫРЫЫТА

Саха Республикаты сувереннай государство быһыытынан Россия Федерациятын системабыгар киирэн, үйэхэр тухары бэйэтин дьаһанаар кыагы ылбанка өлөрбүт саха поручта дьинтээх национальнай бардары суолтартуруна.

Бүгүн билигин омук быһыытынан бэйэбитин бэйэбит бас биллэр өйбүт саалабыт уһугуна. Историныт хайдах баарынан сирдатыллар буолла. Барылынан ааспыт суолбутун истинтэ сыаналар, устун ааспыт олохпуттар тахсыбыт хомолтодох илбастары өйгө-сүрөххэ буларан көннөрөр, сир-эйи-сүтүктэрин өйдөөн булар, үгэстэрин уонна сирдэтии-туоммутун сирдэтии көннөрөр кыахтаннабыт. Төрөөбүт тылыбыт ааһаары сайдар соргулана. Бэйэбит ааһаары сүгэр Саха Республиката аан дойду государстволарын сомоҕолоһууларын өйгөтүгэр киирэн иһэр.

Саха омук Конгресса бу тусту уларыттылаах өппүттээх кини төрөөбүт поручууту бардарытын сүрүн туһааныларын биллэр:

сувереннай государство —билигин олохтот бардарытын төрүтэ, онон саха дыоно, республикабыт Россия Федерациятын кэпэтигэр сылдьан демократическай, правовой государство буолан турутурун туһугар турунуу, төрөөбүт дойдубут поручуутун истинтэтин толору хааччылар, граждандар олохторун;

омунут дьолун соргутун төрүттэрэ —сомоҕолоһуу, түмүлүү, биһир дуурунан кэскил, тариниһа турунуу. Онно саха омук республикабыт элбэх национальностоох норуюттарын аастыт ситиһилэр:

саха норуютун үтүө үгэстэрин аастыт ситиһилэр: иһэр, тирээн, дойдута тахсыбыт социальнай уонна экономикай ыарахаттары туоруурга, рынок арыа өрүттэрин утум

тарын барыларын түмүккүс буолуохтаабын; общественнай-политическай куустэри, үтүө саалааһынаары барыларын өйүүр, дьон-сэргэ баарынан кыахынан эргиччи иччиир, саха норуютун ситиһилэр: тардатар, атын-эргич, научнай-технологическай, культурнай-спортивнай киниһэр үгэстэр, атын сиргэ өлөрөр сахалар истинтэтин көмүсүүр, кинилэр төрөөбүт дойдубутун кытта сирдэстэрин олохтуур, социальнай батталын сирдэти-бэлэрин көмүсүүр тулхадыбат суолун;

сир, сир ааһаары баай, өйүүр, уу республика, норуюттары бас билитэ буолбутунан, олоху харах харатын курдук харааһаары, экономикай куттал суох буолуутун хааччылар үлэни муһутуураах муһурудуу;

норуютун баайлыахтык өлөрөрүн туһугар, ураты дьулуурдаах күргүөмнөөх үлэни тарийэр, дьоммутун-сэргэбитин бука барыларын таһаарыаах үлэ-бэ үмүрү тирдэн түмүр, дьарыктыт бары көрүү-көрүгэр саага технологияны илбастары төрдүттөн, кэскилдээхтик быһаарарга бары сатабылытын, билигин, дьовурбутун уурамы;

омунут дьолун са-йыһааран, салайан про-мышленность бары хайыс-хатарыгар илбастыт, калыныт; киниһэр ситиһилэр;

саха норуютун үтүө үгэстэрин аастыт ситиһилэр: иһэр, тирээн, дойдута тахсыбыт социальнай уонна экономикай ыарахаттары туоруурга, рынок арыа өрүттэрин утум

наахтык олоххо киллэрин-гэ дьулуурдаахтык туруна-рыт;

тыа хаһаайыстыбата са-ха дьомун сүрүн дьарыга буоларынан аграрнай уон-на сир реформатын олох-хо киллэрин киниһэр тын сирдэстэрин бары кыахы-нан-чымпытын көрөн-би-лэн, сирдээхтик уонна утумнаахтык киллэрини. Итингэ сиргэ бас биллэр бары көрүгэр дьүөр-дөөх таба туһанары олох-тоһуу. Тыа сирин оло-буу-дьяһаары туһаарымын үбүлүмү тутары;

халыа баарар норуют олоҕо төрүт культуратын уонна тылын илбаста сирдэстэх. Хас биһирдиги-ни бэйэтин кыһамыһын өбүтэлэрин өйүн-санаатын, культурнай илбастыбы-тын диринтик баһаары-га, ону тэҥэ атын норуюттар ситиһилэрин үөр-төн туһанарга, олох бары өйгөтүгэр омукут куль-турнай уратыбытын ба-йытыны. Төрөөбүт тылы сайыһааран олоххо илбастыт туттуу —норуют сай-дылтын көрөһүтэ буол-лор;

кэскилдээх демографи-ческой программаны оло-рууу уонна ону олоххо киллэрини. Социальнай-экономикай өйгө, культуура, промышлен-ность, салайаа национальнай кадрдары бэлэм-ниргэ кэпэстэ көлүүнэ уонна норуюттары сайы-нары фондата сатабыл-лаахтык туһаныларын;

хотугу оройуоннар-га өлөрөр сахаларга били-гин кэпэстэ үөскэбит эко-номическай уонна социаль-най проблемалар ураты ыараабыттарын бодомто-бо калары;

дирит экологическай нэ-дээнгэ киирэр куттал буолбут адернай далай

тыттариллар, айылга ба-йы-дуолун сиргэ баппат тына туһаны дьон-сэ-ргэ доруобууларыгар улахан алдыатылаах буолбутта-рын сэмэллэри, мантан өрүһүллэр суолунан Саха сирингэр салгыны, сир-уоту, ууку чөбүлүрдэр чөпчү национальнай про-грамманы олохтоон олох-хо киниһэртээгин;

саха ыччата —билигин эрээбит, дьолбут, кэспэ-бит. Кинилэр илбастыт баар —бу уусту; кэспэ дьоммут-сэргэбит, төрөө-бүт республикабыт илбастыт улахан илбастыт, ытык нэс. Аныгылыы үө-рүүн, саага техникайы, технологияны баһааран аан дойду таһымынан сайдыылаах буоларга саха ыччата дьулуһуутун хаач-чылар.

Конгресс билигин:

XX, XXI үлэ крбон-лэрингэр сайдыылаах норуюттары кытта тэҥэ үктөн киирэр туһугар билигин омук быһыытынан дьаһанаан олоххо бары кы-ахынан-чымпытын илбастыт диринтик үөрэтэн билбастыт. Бүгүн рес-публика дьинтээх госу-дарственноһы чингэтэр, норуюттар бардарыларын туруурдар кэспитигэр олоххо эл-дээл сыйы-набар, кырым өртүн ту-туһар охсуулаах, уора-бай-даах содуллааҕа биллэр.

Саха омук Конгрэһын кыттылаахтара биһир дой-дулаахтарбытын, туох баар күүспүтүн-күдэхпи-тин, дьулуурбутун-баабы-тын олоххо сирэ дөппүт төрөөбүт дойдубут чөп-чирин сайдыытыгар, кини уостубит үйүгэ хайыс-рыгар туһаарарга ыһа-рыт! Норуюттар бар-дарытын ситиһилэр!

кэпэстэ өйө ийэтэ Та-льяна Антонова Василье-ва; Дария Дмитриевна Мо-настырева үлэһэттэр.

Төрөһүттэр бу күн «Эн бэйэң оҕоңун хайдах сааһаары» дьон сир-май-гы, оҕону илбастыт темат-тар санааларын атаста-тылар.

Н. ПЕРФИЛЬЕВА,
дьаһаала-сад
сэбиадиссэһа.

Хаһаайыстыба көрүгэ ЭРЭЛБИТ СҮППЭТ

«Бахсы» совхоз били-гин да усулуобуйага ха-һаайыстыба быһыытынан олус бытарыйыа суоҕа. Уопсай мунуулаах биһиргэ тутуспутунан үлэлээххэ, табаарыстыбаны тарийи-хэ дьин сүбэлэстибит. Би-ригиниһэтэ биһир —олус бы тарыйыаҥа өбүргү хаһа-йыстыбанын олоххо биһир курдук кыарааһа, мөл-төх сирдээх-уоттаах дой-дута ордук. Нэһиликтэ-бит территорияларынан тус-туса, туту үлэһэт-тэрэ, мунууһумут үлэ-тэрэ, мунууһумут үлэ-тэрэ буолуо. Оттон хаһа-йыстыбалар уопсай тэрэ-йиннэрэ табаарыстыба-а киниһэртээгин.

Билигин хаһа баарар буоларын курдук, биһиргэ эмиэ совхоз бааһы-дуо-лун быһаарымы, биһирдиги-лээн дьон үлэлэрин ста-бильн аадымы, олохторун чуолнайдаһын бара ту-рар. Табаарыстыбаны тарийи-хэ быһыытынан ити, сүрүннээн, условнай олох-тоһо буолуо.

Манна даһатан эттэххэ, биһиргэ бааһынай хаһа-йыстыба аһаары. Билигин 3 баарыттан биһиргэ эмиэ бэйэбитигэр төһүүх кур-дук. Биригиниһэтэ биллэр —сир уот мөлүгө, кураа-а бэрт. Онунна биһир-дигиһэн туспа бары сэр-хэттэх. Эргиччи кылар, сөһөөх баһаары тарийи-хэ кыахтаах эрэ дьон сана-ныахтарын сөп. Оттон сов-хоз өртүттэн бааһынай хаһаайыстыбаны тарийи-хэ баһаарыттарга ханнык да туормаһаһыны суох. Туту таһытабыт, эмиэ арааһыбыт-тарын да кэпэстэ кыла-рынан кэмэллэһэ оло-рор. Дьыл ыараханынан страховай фондатыттан от кытта олохтоһобит.

Билигин совхозунан ха-лар таһылыбата өйдөнөр. Онук структураһын ха-лар түбэлтэбитигэр намы-нах рентабельностоох ха-һаайыстыба быһыытынан көрүлүн (онук да буола-ра чуолнай) кэлэр сылга банкрот буолар баһаары-нылаахтыт. Оттон табаа-рыстыбаны тарийи-хэ «Предприятие уонна пред-принимательская үлэ ту-һунан» РФ Сокуонугар олохуруохха сөп. Бу тү-бэлтэ совхоз билигин баар бааһы-дуола бэйэ-битигэр үйэ-сэс тухары ха-лар. Ол да иһин хас биһир-дин кини пайа чуолнай-дар. Совхозунан хаалла-ха эмиэ биһир моһуок баар, кэлэр сылга госу-дарствотан ылыллыбыт нэс-күүс төлөнүөхтээх. Онон 1993 сыл тохсунньу 1 күнүгэр дьини барытын быһаара охсуохтаахтыт. Онукха пр-дэһэр докумуоннары тү-һэрбит. Атыннык олох көрдөрөн иһэ дьинит.

Экономикай туру-лут барды суох. Совхоз государствоһа нэстээх. Онукха-маннаах дьини төлөһөн көрүүһүтүн бору-дуукусуоһыт иһин эах-сыахтаах үлэ эмиэ дота-цилларбыт кинилэрэ аһа-бытаан. Онон, быһа хо-луйан, совхоз сылы 4 мөл. сол. курдук нөһө-тох түмүтүгэ. Былаан-наһыһа да сыһыттыт эми-нит. Холобур, былы-рын госзаказна бору-дуукусуу 70 барыһаан-гар эрэ дуоҕабардаһы-ныт. Хаалбыт 30 бары-

һаан борудуукусууһаһы-наа баарар баттарбы-тыгар күүллэммитэ. Оро-йуонга сүбэлэһин онук-эти. Ол эрээрнэ хото гос-заказна быһаарыа-таахтыт хаалбыт. Ордору-нар илбастыт, үүнүтүн баттарар кыахыт кыра-эбит. Армаккалар тарийи-хэ оһыт да суох. Биһир-дэ холонон көрбүтүт да, дуоннаах барытаа.

Совхоз быһыт госзаказ-на 140 тонна эти туттарга дуоҕабардаһытын 152 тоннаан төлөрдө. Сороһун эмиэ «аһаардаан» сыһа-рар. Ол кэлэр сыл баста-ны кварталыгар туттары-лаа. Үүнэ сылы 40-ча тонна нэстээх түмүтүгэ. Ити 630 тоннаа дуо-габардаһыһыттан. Чаа-һыт сентортан 61 тонна туту тутан эми-нит тү-дүнэһи кылаһыта. Дьин-дэ, бу кыах сүбүлээх-тэртэн хаһа да хомулу-батах элбэх үтэ. Госзаказ туолаһаары сүрүн бири-гиниһэтин аастыт нэс-тыгы сүбүһү ыһааран, мөлүтөн-аһааран түмү-тэһиһит, кэпэстэ ыһаары мааһаары уолаары тах-сыта буолла. Арай бы-һыт сүбү күнүһүн олох-тоһуу биллэрди кылаһа.

Ол даһаны саас онко кы-птыттан ыһах сүбү уон-на сылгы үөрүн сорох өртүн пайга үлэлэһэн ыла-га биһир түмүтүт. Онон сүбү аһаарыгар, кини кини бас билитэ буола-рыттан тутулаах суох ба-рытын аахтаах, сүтүк суох. Ол барыта билигин сүрүн бааһыт, буолан бэйэ-битигэр хаалыахтаах.

Быһытты нэстээх ту-руга олус кыһаһа суох. Былырын кыһаа холоотох-хо оттохлут. Амурскай уобаластан 200 тонна оту, 150 тонна соломоһу аһа-лаһаардаһыт, аһыһа бэйэ-бит күүсүтүннэ отто-тубут.

Ону тэҥэ бааһына үү-нүтүн оттуу хомуһун улахан кыһа эми-нит. Комбинирмиһаһыт, кыра дулаһаахтыт. Дулаһа эмиэ соһотуоһаһыт.

Оттоһуһа улахан рас-ценкалары туттар, бэйэ-бит көрүр сылаһа совхоз быһыт тыа хаһаайы-стыбатыгар көрүлэр чэп-чэпкээх ссуданы ылаһа туһанна. Ол биһир өртүннэ оройуонга эмиэ кэмэллэ-эрэ буолла. Оройуон, рес-публика резервнай фон-датын аһаары отун аһаары, тээһини ити ссудаттан ыһаһаа хаач-чылыһа. Ону таһынан билигин курдук көһөн от-туу оройуонга орду-нааһаах 12 пресс-под-борщицы ылар буоллут. Олор биһирдиги хаһаай-стыбаларынан тыһытты-нылар. Ссудалаах дьон быһыытынан ити өһөлөрү-нн урутаан билигин ха-һаайыстыбабыт туһанна. Ол да кыһаһа суох.

Хаһаайыһаһы форма-та уларыһан эрэр. Ха-рыһаан хааларбыт баар-суох бааһыт —сүбү-бутун турунтаахтык ил-бастыт, үтү-аһа элбэтэргэ, онукха хас биһирдиги-гэр хаһаайыһыны сыһыт-тыттыт үөскүүрүгэр, олох-тох усулуобуйа төһө да уустуулар, эрэл сүһүт.

А. ПЛАТОНОВ,
«Бахсы» совхоз
директорын э. т.

ТӨРӨПҮТ КОМИТЕТА ТЭРИЛИННЭ

Республика кэпэстэ билиһир билиһин олоххо кил-лэһиллэн эрэр. Үүнэр ыч-чаты илбастыт туһулаһыт «Эркиһэ» программата олохурун, кини хайыс-хатынан оҕону дьин көрө-гөһэ иһэр үгэстэри уонна бастыт дьин көрөһөн, оһа-тын тардатар сылаһан Чу-

раһыһааһы «Березна» дьаһыһа-сад бу күнүгэ төрөһүт кулуубун тарий-ла.

Бу кулууп бастаан түмөһүтүгэр төрөһүттэр дьаһыһа-сад илбастыт-ларын олохторун быһы-таһыттын көрөһөһөн көр-дүлэр. Олоһор төрөһүт

таригэр аһаан музыкаль-най эһэрдэ нүмэрдэри төлөрдүлэр.

Саага тарийиһит тө-рөһүт кулуубун сала-йааччытынан дьаһыһа-сад илбастыт, кини оҕо ийэтэ Елена Михайловна Заха-рова таһыһына. Манна сиргэ кулууп чилиһинэри-

БЫЛЫРЫНҢЫТААҔАР ОРДУК

Сыл II ыйыгар оройуон үрдүнэн үүтү валовой ыһыһын аастыт сыл ту-һааннаах кэмнээһэр 12026 центнеринэн аһа-тыһына. Арай сороһо «Мугудай» совхоз Мари-

лааһытааһы отделеһиһа соруһаһа аһарда. Быһыт-гы сыл II ыйыгар 4653 центнер үүтү ыһаһаһын

4724 центнеринэн төлө-рдө. Иһин аастыт сыл туһааннаах кэмнэр тэ-һэһаһа 218 центнеринэн

ордук. Сыл хаалбыт кэм-нэр ити тэһиһэһиһа ыһыһыт баһаарыт.

«СО» көрр.

салайда.

Делегаттар конгрессе салайар органнын талыга киридибит. Конгресс президиума, мандатнай реданциялар, аагар комиссиялар лоп курдук сэттеһи киһини быһышлан эрдэттан оһоһуллубут кешитһини талыллаларын туһунан эһини үгүс-төр сөбүлээбэтилер. «Саха кэсинлэ» обществоттан, куораттаағы демократтар партияларыттан, ону гана биридинилэн оройуоннартан конгрессе салайар састааптарыгар уларытыллар киһэлэртиргэ күйгүүр-дэр туруталык сырыттылар да делегаттар улахын аһардара утарбыттарынан куоластааһынга ааста-тылар. «Тоҕо биир эрэ дакылааты истэбити?», «Билиҥи маһа дыһлаабытын быһарса кэлбиспити?», «Ысырыһаахтарга микрофону биэримэ!» эһин дээн эһас мөһкүһүүлэр, микрофону быһды-һыһалар, үрүт-үөлэ саһарымыдар, эһинлэр тула нэх-сэһэ чаастан ордук кэһи сүтэридибит.

Иһини барытын истэ оһорор Үрдүкү Сэбиэт Председателе, делегат К. Е. Иванов: «Маһини сатаммати буолуо, ити этэр туруорууларын сүрүн дакылааһа барыта киһирэн сымдааллар. Оһон түргэһик тэһиэ (Бүтүтүтүн 3-с стр. көр).

